

Olay İncelemesi

ABD'nin Hakikat Ötesi Başkanı: Donald Trump

Ayşe Ömür Atmaca*

2016 yılı dünya siyasetinde büyük değişikliklerin ve dalgalanmaların yılı oldu. Soğuk Savaş sonrası “Yeni Dünya Düzeni” olarak adlandırılan dönemin ardından yaşadığımız zamana yeni bir isim bulundu: “Hakikat Ötesi Dönem”. Hakikat ötesi (*post-truth*) kavramı son bir yılda kullanımı yaklaşık 2000 kez arttığı için, Oxford Sözlükleri tarafından 2016 yılında “yılın kelimesi” seçildi.

Oxford Sözlükleri, hakikat ötesi kavramını bir sıfat olarak, “tarafsız gerçeklerin kamuoyu fikrini etkilemede duygulara ve kişisel inançlara cazip gelen şeylerden çok daha az etkili olması durumuyla ilgili olan ya da bu anlama gelen” şeklinde tanımlamıştır. Her ne kadar doğruların ve hakikatlerin önemini yitirmesi olarak adlandırabileceğimiz hakikat ötesi kavramı 1990’lı yıllardan bu yana kullanılıyor olsa da kavramın yaygınlaşması 2000’li yılların ilk yarısından itibaren olmuştur.¹ Şüphesiz 2016 yılı hakikat ötesi kavramının yıldızının en çok parladığı yıl olarak düşünülebilir. Nitekim, ilk olarak 23 Haziran 2016 tarihinde İngiltere’de yapılan ve İngiltere’nin Avrupa Birliği’nden çıkması anlamına gelen Brexit oylaması ve ardından ABD Başkanlık seçimlerinde ülkenin en zengin iş adamlarından emlak patronu Donald Trump’ın Cumhuriyetçi Parti’nin başkan adayı olarak seçilmesi ve Kasım ayında yapılan seçimlerde Demokrat Parti’nin adayı Hillary Clinton karşısında zafer kazanması sonrasında yapılan tartışmalarda hakikat ötesi kavramının sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz. Her iki seçimde de gerçeklerin çarpıtılması, manipülasyon ve aslı olmayan yalan haberlerin özellikle sosyal medya marifetiyle yaygınlaştırılması ile seçim sonuçlarını etkilemesi göze çarpmaktadır.

* Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü.

¹ *Post-truth* kavramı ilk kez 1992 yılında, Amerikalı oyun yazarı Steve Tesich’in *The Nation* dergisinde yayımlanan yazısında kullanılmıştır. Kavram daha sonra Ralph Keyes’in 2004 yılında yayımlanan *The Post-truth Era* başlıklı kitabı ile yaygınlaşmıştır.

İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden çıkışını destekleyenler İngiliz Ulusal Sağlık Sistemi'ne gidecek fonun AB'ye destek olarak aktarıldığını ve AB üyeliğinin İngiltere'ye haftalık 350 milyon Sterlin'e mal olduğunu ileri sürmekteydi. Her ne kadar tüm resmi istatistik kurumları ve haber ajansları bu bilginin doğruluğunu reddetse de AB'den çıkışı destekleyen blok son güne kadar bu yalanları kampanyasının merkezinde kullanmaya devam etti ve neticede başarılı oldu.

ABD Başkanlık seçimleri de Brexit oylamasından sonra hakikat ötesi dönemin en önemli sembollerinden birisi oldu. Alışılmışın dışındaki davranışları ve vaatleri ile öne çıkan Cumhuriyetçi Parti adayı Donald Trump'ın kampanya ekibi de seçim süreci boyunca yalan haberler üreterek medyada büyük bir bilgi kirliliğine neden oldu. Her ne kadar CNN gibi ana akım medya kuruluşları Trump karşıtı bir pozisyon aldıysa da sosyal medyanın, özellikle Facebook ve Twitter'in etkisiyle bu yalan haberler internette uzun süre dolaşımında kalarak insanları manipüle etmeyi başardı. Hem İngiltere'de yapılan referandumun hem de ABD Başkanlık seçimlerinin mevcut/kurulu siyasi düzene ciddi bir meydan okuma olduğunu söylemek mümkün. Kamuoyu araştırma şirketlerinin her iki oylamanın sonuçlarını tahmin etmede oldukça başarısız olması da siyaset bilimciler için özellikle seçim siyaseti çalışanlar arasında yeni tartışmalara neden oldu.

Sosyal Medya, Hakikat Ötesi Dönem ve ABD Seçimleri

Hakikat ötesi dönemde medyanın, özellikle de sosyal medyanın toplumlar üzerindeki etkisini yadsımamak gerekiyor. Medya-siyaset ilişkisi çok eski zamanlara dayanırken günümüz teknolojileri sayesinde geleneksel medyanın "Sosyal Medya" karşısında büyük bir yenilgiye uğradığı söylenebilir. Özellikle Twitter ve Facebook gibi içeriği kullanıcılar tarafından oluşturulan ve internet ağı üzerinde çift taraflı/eş zamanlı bilgi paylaşımını sağlayan web 2.0 yazılımları sayesinde milyarlarca kişinin çok kısa bir zaman zarfında bilgiye erişebilirliği sağlanmıştır. Sosyal medyanın hızlığı, kolayca ve ucuz erişilebilirliği gibi olumlu özelliklerinin yanında içerdiği bilginin çoğu zaman denetlenmemiş olması karşımıza önemli bir sorun olarak çıkmaktadır.

İnternetin toplumsal olaylarda etkili olmaya başlaması ise 2000 yılında Seattle'deki Dünya Ticaret Örgütü'nün toplantısını protesto eden küreselleşme karşıtı eylemlerde kendini göstermiş, 2009'da İran'da ortaya çıkan Yeşil Hareket'te ve ardından 2010'da Orta Doğu'da patlak veren Arap Baharı'nda sosyal medya araçları toplumlar üzerinde beklenmedik bir etki yaratmıştır. Hatta Arap Baharı pek çokları tarafından "Facebook Devrimi" olarak anılmaya başlanmıştır. Benzer bir şekilde sosyal medyanın günlük siyasetteki etkisi de hissedilir bir şekilde artmış ve ABD Başkanı Barack Obama 2008 yılındaki

seçimlerde sosyal medyayı çok etkin bir biçimde kullanarak “dijital başkan” unvanını almıştır. Fakat manipülasyon, dezenformasyon ve hakikati yalan haberlerle çarpıtmanın en çok 2016 yılında Brexit oylamasında ve ABD seçimlerinde ortaya çıktığı söylenebilir.

Donald Trump’ın başkanlık seçimleri kampanyasında sosyal medyada yaşanan bilgi kirliliği seçim sonuçlarını doğrudan etkilemese de bu haberlerin seçmenler üzerindeki etkisi kısmen kabul edilmiştir. Bu bağlamda Gabler, “Franklin D. Roosevelt için radyo, JFK için televizyon ne ise Trump için Twitter odur” tanımını kullanmakta haksız değildir. Kampanya boyunca Başkan Obama ve Hillary Clinton’un İŞİD’in kurucusu olduklarını, Obama’nın ABD vatandaşı olmadığını ve Hillary Clinton’un 12 yaşında tecavüz kurbanı bir çocuğa güldüğünü ileri süren Trump’ı destekleyen gruplar “Eğer Donald Trump Seçilirse, Hillary Clinton Halkı İç Savaşa Çağırarak”, “Barack Obama, Kenya’da Doğduğunu İtiraf Etti”, “Hillary’nin Yolsuzluk Sızıntısıyla İlgilenen FBI Ajanı Öldü” gibi yalan haberlerle kamuoyunun gündemini uzun süre meşgul etmişlerdir. Bu haberlerin yayılma hızını ve ana akım medya karşısındaki konumunu düşünecek olursak *Buzzfeed*’in analizine bakmamız faydalı olacaktır. Bu araştırmaya göre ABD’de Facebook’ta ABD’li kullanıcıların yalan haberleri paylaşma ve yorumlaması 2016 yılı içerisinde 3 milyondan 8,7 milyona çıkmışken, ana akım medyanın haberleri için bu sayı 12 milyondan 7,3 milyona düşmüştür.

Trump’ın kampanyası boyunca kullandığı ırkçı, cinsiyetçi, yabancı düşmanı ve İslam düşmanı dil tüm bu yalan haberler ile birleştiğinde ABD’deki sağ seçmeni etkilemeyi başardı ve Donald Trump 6 Kasım 2016’da yapılan seçimlerde ABD’nin 45. başkanı seçildi. Ocak 2017’de yemin eden Başkan Trump, “*Make Amerika Great Again*” sloganıyla görevine başladı ve kabinesini de kendi duruşuna yakın siyasetçilerden ve iş adamlarından seçti. Tıpkı başkanın kendisi gibi üyelerinin pek çoğunun da daha önce kayda değer sivil ya da askeri bir devlet hizmeti olmayan, siyaset tecrübesi bulunmayan ve ABD tarihinin kişisel servetleri bir araya getirildiğinde “en zengin” kabinesi olarak nitelendirilen Trump kabinesi medya tarafından muhafazakârların “rüya takımı” olarak isimlendirilmektedir. Peki, dünya siyasetini yönlendiren bu hakikat ötesi ekibin icraatları nasıl değerlendirilmektedir?

İlk 100 Günün Ardından

ABD siyasetinde başkanların ilk 100 günü sembolik bir anlam taşır, zira bu dönemde yaptıkları icraatlar yeni hükümetin başkanlık performansının ilk karnesini oluştururken medya kuruluşları ve diğer kurumlar başkanların bu dönemde yaptıkları icraatları önceki başkanlarla karşılaştırırlar. Donald Trump 29 Nisan 2017 tarihinde başkanlığının 100. gününü geride bıraktı. Ana akım

medya kuruluşları Başkan Trump'ın ilk 100 gününü "En Başarısız 100 Gün", "Gördüğümüz En Kötü 100 gün" ya da "Dehşetin 100 günü" gibi başlıklarla değerlendirirken Başkan Trump Pensilvanya eyaletinde yaptığı basın açıklamasında ilk olarak medya kuruluşlarını ağır bir dille eleştirdi. Medyayı dürüst olmamakla ve yalan haber üretmekle suçlayan Trump bazı ana akım medya kuruluşlarının da Beyaz Saray'a akredite olmalarını engelleyerek basın mensupları ile yaşanan tansiyonu daha da yükseltti.

İlk 100 gün ve sonrasına bakacak olursak, Trump yönetiminin bu süre zarfında hem ABD iç siyasetinde hem de dünya siyasetinde irili ufaklı pek çok krize neden olduğunu söyleyebiliriz. İç siyasette "Obamacare" adı verilen sağlık sigortası yasasını kaldıran Trump 100 gün içerisinde çıkardığı yasalar ve kararnemelerle vergi kısıtlaması da dahil olmak üzere pek çok tartışmalı karara imza attı. Dahası Trump bu dönemde yaptığı atamalar ve çıkan hükümet krizi (*government shutdown*) nedeniyle hem Demokratlar hem de Cumhuriyetçiler tarafından sert bir biçimde eleştirildi.

Dış politikada da Trump yönetimi iktidara geldikten sonra önemli ve beklenmedik çıkışlar yaptı. Göreve başlar başlamaz nüfusunun çoğu Müslüman 6 ülke (Suriye, İran, Libya, Sudan, Somali ve Yemen) vatandaşlarının ABD'ye girişini engellemeyi amaçlayan vize yasağı gibi skandal bir karara imza atan Trump, yine benzer bir şekilde son derece ırkçı bir dil kullanarak Meksika ile ABD'nin arasına bir duvar inşa edeceğini söylerken de dünya kamuoyu tarafından tepkiyle karşılandı. Trump'ın dünyada ve Amerikan kamuoyunda en çok tepki çeken kararlarından bir diğeri de ABD'nin Paris İklim Anlaşması'ndan imzasını çekmesiydi. Ancak elbette dış politikada en çok konuşulan meseleler ABD'nin Orta Doğu siyaseti ile ilgili konular oldu. Suriye'de devam eden iç savaş konusunda ilk başta daha çekimser kalan ve hatta geçmiş Obama yönetimini Suriye iç savaşına dahil olmaması konusunda uyarıyan Trump, 7 Nisan 2017 tarihinde Esat yönetiminin siviller üzerinde kimyasal silah kullandığı iddiasıyla Suriye'yi vurdu. Haziran ayında patlak veren Katar krizi de Trump yönetiminin özellikle dış politikadaki kıfayetsizliğini gözler önüne seren bir diğeri örnek olarak kabul edilebilir. Katar karşısında İran karşıtı olarak bilinen Suudi Arabistan, Bahreyn, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri başta olmak üzere Körfez ülkelerinin kurduğu ittifakı destekleyen ABD yönetimi kriz devam ederken özellikle Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'un, Pentagon'un ve Trump'ın farklı açıklamaları ile tutarsız bir tablo sergilemektedir.

Geçtiğimiz aylarda Başkan Trump'ın FBI Başkanı James Comey'i Adalet Bakanı Jeff Sessions ile Adalet Bakan Yardımcısı Rod Rosenstein'in talebi üzerine görevden alması ile ABD siyasetinde yeni bir skandal patlak verdi. ABD medyası tarafından *Watergate* skandalı ile paralel bir şekilde değerlendirilen ve Başkan Nixon tarafından soruşturmayı yürüten savcının görevden alınması

olarak bilinen “Cumartesi Gecesi Katliamı”na benzetilerek “Salı Gecesi Katliamı” olarak anılan FBI skandalının zamanlaması düşünüldüğünde oldukça önemli olduğu söylenebilir. Zira FBI Başkanı Comey tam da Trump yönetimindeki önemli isimlerin Rusya ile yasadışı ilişkilerini soruşturduğu bir dönemde görevden alındı ve bu gelişme elbette Trump’ın bu hamlesi yürütülen soruşturmanın bağımsızlığı konusunda büyük bir tartışmayı da başlattı. Kongre tarafından sürdürülen soruşturma halen Rusya’nın Trump’ın seçim kampanyası ile ilişkisini araştırmaya devam ediyor ve soruşturmanın sonucunun Trump yönetiminin bekasını belirleyebilecek kadar önemli olduğu iddia ediliyor.

Trump Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri

Şüphesiz ABD’nin 45. başkanlık seçimleri özellikle Suriye iç savaşı nedeniyle büyük bir uluslararası krizin ortasında yaşayan Türkiye için hayati önem taşımaktaydı. Irak Savaşı öncesinde 1 Mart 2003 tarihinde yaşanan tezkere krizi ve ardından yaşanan gelişmelerin ardından büyük bir güven bunalımına giren Türk-Amerikan “stratejik” ilişkileri Başkan Obama döneminde “model ortaklık” çerçevesinde yeniden kalibre edilmeye çalışılmış ancak iki ülke arasında yaratılmaya çalışılan bu olumlu hava 2013 yılı sonrasında bozulmaya başlamıştı. Arap Baharı sonrasında iktidara gelen Müslüman Kardeşler’in Mısır’da askeri bir darbe sonucu düşürülmesi, Suriye iç savaşı ve AKP iktidarının 2013 yılındaki Gezi Parkı Protestoları sonrasında toplum üzerinde baskıcı politikalarını giderek arttırması sonrasında iki ülke arasındaki ilişkilerde büyük bir kırılma yaşandı. Obama yönetimi bir yandan Erdoğan iktidarının otoriter politikalarına tepki gösterirken diğer yandan Türkiye’nin şiddetle karşı çıkmasına rağmen Suriye’de IŞİD’e karşı YPG’yi destekliyordu. 2016 yılına gelindiğinde Türkiye ve ABD arasındaki gerginlik bu minvalde devam ederken ABD’de başkanlık seçimlerinin son dönemecine girilmişti.

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AKP hükümeti seçimlerde Cumhuriyetçi Parti adayı Trump’ı desteklerken AKP’nin bu İslamofobik ve ırkçı söyleme sahip bir adayı nasıl desteklediği herkes tarafından merak ediyordu. Elbette AKP’nin Trump’ı desteklemesinin ardında önemli stratejik nedenler olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenlerin ilki; AKP liderlerinin, Trump yönetiminin Obama yönetiminin aksine Türkiye’deki demokrasi, insan hakları ve özgürlükler konusunda hassasiyet göstermeyeceklerini düşünmeleridir. Diğer bir neden ise Suriye meselesidir. Donald Trump seçim kampanyası boyunca “yalnızcı” ve “müdahaleci olmayan” bir dış politika izleyeceğini iddia etmiş ve özellikle Orta Doğu konusunda Demokrat rakibi Hillary Clinton’un saldırgan ve müdahaleci tutumunun aksine bölge işlerine karışmaya çok hevesli olmayan bir söylem kullanmıştı. Obama yönetimi ile özellikle bölgede Kürt grupların desteklenmesi konusunda büyük fikir ayrılıkları yaşayan AKP yönetimi Trump’ın seçim kampanyası boyunca durduğu bu pozisyonu desteklemiş ve hatta ABD’nin bu

tutumunun bölgede Türkiye'nin gücünü ve manevra alanını arttıracığını düşünmüştür. Tarihsel olarak Demokrat iktidarlardan ziyade Cumhuriyetçi iktidarlara daha yakın çalışan Türk hükümetleri bu seçimlerde istediği sonucu elde etti. Ancak bu sefer ilginç olan, açık açık yabancı düşmanlığı ve hatta İslam düşmanlığı yapan bir başkan adayına ve onun ekibine İslamcı ideolojiye sahip bir hükümetin verdiği destek oldu.

Başkan Trump'ın iktidara geldikten sonraki politikalarına bakacak olursak, AKP yöneticilerinin yukarıda belirtilen kaygılarında/beklentilerinde hem haklı hem de haksız çıktıkları söylenebilir. Türkiye'nin iç siyaseti ile ilgili meselelerde Obama yönetimi kadar hassas olmayan Trump yönetimi bu konuda mevcut iktidara sorun çıkarmamaktadır. Ancak son beş ayda izledikleri Orta Doğu politikasına bakacak olursak Trump yönetiminin seçim kampanyasındaki pozisyonunu değiştirdiğini görüyoruz. Her ne kadar Suriye krizini Rusya ile birlikte yönetiyor gibi görünse de Nisan ayında Suriye'ye hava bombardımanı yapması ve Erdoğan'ın ABD ziyareti öncesinde YPG'ye ağır silah desteği vereceğini açıklaması aslında Trump'ın bölgeden çok da uzak kalamayacağını en önemli göstergeleri oldu.

Türk-Amerikan ilişkilerinin tansiyonu her ne kadar Başkan Obama döneminde özellikle 2013 sonrasında belli konular çerçevesinde yüksek seyretmiş olsa da ilişkilerin belli bir tutarlılık içerisinde yürütüldüğü söylenebilir. Ancak Başkan Trump döneminde bu tutarlılıktan söz etmek mümkün olmayacak gibi görünüyor. AKP yönetimi Trump yönetimi ile daha yakın bir şekilde ve "stratejik ortaklık" çerçevesinde çalışacaklarını düşünse de Trump'ın özellikle Orta Doğu'da kestirilemez siyasi manevraları, Rusya ile ilişkileri ve Suriye iç savaşına dahil olma biçimi iki ülke arasındaki ilişkilerin uzun bir süre daha inişler ve çıkışlar halinde seyredeceğini gösteriyor.

Sonuç

Hakikat ötesi kavramı aslında bizim için çok yeni bir kavram değil. Tarihten günümüze yalan haber, manipülasyon, karalama ve komplo teorileri pek çokları tarafından mevcut teknolojik imkanlar dahilinde kullanılmış ve siyasetçiler bu sayede kitleleri etkilemeyi başarmışlardır. Günümüzde hakikat ötesi kavramının bu denli tartışılması elbette kitle iletişim araçlarının artması ve İngiltere ve ABD örneklerinde de gördüğümüz gibi siyasetçilerin gerçeklerin ortaya çıkması hususunda en küçük bir endişe yaşamadan yalan haberleri kolayca üretip yayabilmeleridir. Zira artık hakikatin önemi kalmamıştır, yaratılan duygular ve kişisel inançlar objektif gerçeklikten daha önemlidir.

Hakikat ötesi siyasetin siyasi bir jargon olarak yalnızca İngiltere ve ABD ile de sınırlı olduğunu söylemek mümkün değildir, kavram geniş bir yelpazede farklı siyasi kültürlerle uygulanabilir. *The Economist* dergisinde "Hakikat-Ötesi

Siyaset: Yalan Söyleme Sanatı” başlığıyla yayınlanan makalede Avusturya, Almanya, Kuzey Kore, Polonya, Rusya, Türkiye, İngiltere ve ABD’de hakikat sonrası siyasetin yaşandığı belirtilmektedir. Ancak sağ popülist söylemin tüm dünyada yükselmeye başladığı bu dönemde siyasetçiler için artık hakikatin önemli olmadığı ve kampanya ekiplerinin seçmenlerini etkileyebilmek için yalan üretmekten kaçınmadıkları siyaset biçiminin uzun yıllar boyunca sürdürülebilir olmasının mümkün olmadığını da buraya not düşmek gerekiyor.

ABD Başkanı Donald Trump’ın seçimlerde başarılı olmasını sağlayan kampanyası ve başkanlık sonrası icraatları göz önüne alındığında hakikat ötesi dönemin tartışmasız en önemli lideri olduğu söylenebilir. 2020 yılına kadar sürecek olan başkanlık döneminde Trump’ın varolan düzen çerçevesinde ve uluslararası sistemin sınırları içerisinde hareket edeceği ve Senato ve Temsilciler Meclisi’ndeki Cumhuriyetçi çoğunluğun desteği ile görece rahat bir dönem geçireceği düşünülse de Başkan ve kabinesinin iç ve dış politikadaki sivri çıkışları, uluslararası krizlerdeki tutarsız duruşları ve özellikle de derinleşmeye devam eden FBI krizi nedeniyle bu yönetim şekliyle dört yıl boyunca iktidarda kalmaları oldukça zor görünüyor.

